

KAMPINA & BAEST

Om het Natuurnetwerk Brabant te realiseren, verwerft ARK Natuurontwikkeling gronden in Het Groene Woud. Dat doen we in het kader van het project Brabants Goud in Het Groene Woud. Per 1 mei 2022 beschikten we hier over ruim 316 hectare grond. Een deel daarvan ligt in en rond Spoordonk. De ARK-methode: we verwerven gronden, zorgen voor de natuurinrichting en het tijdelijk beheer ervan. Na enkele jaren dragen we de ontstane natuur over aan andere beheerders. Het meest recente Brabants Goud-perceel dat we toevoegden, ligt aan in de Schijndelsche Heide.

*Het watermolenlandschap
in Spoordonk • BERT VERVOORT*

NIEUWE NIEUWSBRIEF

Voor u ligt de eerste editie van de nieuwsbrief over de uitbreiding van het Natuurnetwerk Brabant (NNB) tussen de Kampina en Landgoed Baest. Met de nieuwsbrief houden we bewoners, bedrijven en organisaties op de hoogte van de ontwikkelingen die hier gaande zijn, zoals in de omgeving van Spoordonk. Heeft u deze nieuwsbrief niet in uw eigen mailbox ontvangen, maar wilt u deze daar voortaan wel krijgen? Stuur dan een e-mail naar info@ark.eu onder vermelding van 'Aanmelden nieuwsbrief Kampina-Baest' voor een plaatsje op de verzendlijst.

Veldpoort De Vloed die bij één van de percelen staat in het Spoordonkse watermolenlandschap • JANNEKE VAN ENGELN (ARK)

ARK REALISEERT ROBUUSTE NATUUR IN HET GROENE WOOD

ARK Natuurontwikkeling spant zich al jaren in om de grenzen voor wilde natuur te verleggen. Letterlijk, want via het verwerven en herinrichten van (vooral agrarische) gronden komt er méér natuur bij.

Dit sluit naadloos aan bij de missie van ARK om robuuste natuurgebieden te realiseren waar de natuur zich op eigen kracht (verder) kan ontwikkelen, gestuurd door natuurlijke processen. Wat dit oplevert: een grote rijkdom aan planten en dieren, natuurgebieden die veerkrachtig en toekomstbestendig zijn, ook – of misschien wel juist – in het licht van de klimaatverandering. In de leembossen in Het Groene Woud (zoals De Geelders, De Scheeken en Velder) zijn we al volop bezig, onder meer door het natuurlijke bos uit te breiden en door een optimaal samenhangend waterbeheer toe te passen.

NATUURNETWERK BRABANT

De activiteiten in deze gebieden vinden plaats onder de noemer '[Brabants Goud in Het Groene Woud](#)'. Met dit project dragen we bij aan het realiseren en uitbreiden van het Natuurnetwerk Brabant (NNB). Dit is een netwerk van bestaande en nieuwe natuurgebieden in onze provincie die met elkaar verbonden zijn óf nog aan elkaar verbonden moeten worden. Want in dat netwerk ontbre-

ken belangrijke schakels. Dit komt bijvoorbeeld omdat percelen nog in particulier bezit of agrarisch gebruik zijn. Dit is ook het geval in het gebied [tussen de Kampina en Landgoed Baest](#).

IDEALE OMSTANDIGHEDEN VOOR PLANTEN EN DIEREN

ARK is de komende jaren de formele trekker van de activiteiten tussen de Kampina en Landgoed Baest om hier natuur en ecologische verbindingzones te realiseren. Deze zijn waardevol omdat dieren en planten zich dan gemakkelijker tussen verschillende gebieden kunnen verplaatsen. De verbindingzones bevorderen ook hun leefomstandigheden, bieden flora- en faunasoorten de gelegenheid om nieuwe leefgebieden te 'koloniseren' en om geïsoleerde populaties weer met elkaar in contact te brengen.

BEERZEBERAAD

Het takenpakket van ARK bestaat uit het aankopen, inrichten en tijdelijk beheren van de ontbrekende schakels. Hierbij werken we nauw samen met terreinbeheerders, grondeigenaren, overheden, agrariërs en landschapsorganisaties. Deze hebben zich op ons initiatief verenigd in het Beerzeberaad. Daarnaast spannen we ons – succesvol – in om ook andere geldstromen 'los te weken' om de natuur te financieren, naast het Groen Ontwikkefonds Brabant (GOB) of ARK Natuurontwikkeling zelf. Want geld is nodig, zeker omdat de ambities hoog zijn, zowel voor de omvang van de gebieden als de natuurkwaliteit ervan. Deze hoge ambitie reikt in de meeste gevallen ook verder dan de doelen die het NNB zelf heeft vastgesteld en leidt ertoe dat de realisatie van het NNB in Het Groene Woud versneld plaatsvindt.

4X NNB-IN-DE-MAAK

ARK kocht in de afgelopen tijd tussen de Kampina en Landgoed Baest op vier plaatsen gronden aan om het Natuurnetwerk Brabant (NNB) uit te breiden:

1. KEMPSEWEG, BOXTEL

Eén van de percelen ligt aan de noordoostzijde van de Kampina, direct aan de Beerze. Het gaat om grond aan de Kempseweg in Boxtel. Het perceel ligt laag en is erg nat. We gaan het omheinen en het ontwikkelen tot rivier- en beekbegeleidend bos door hier bomen en struiken aan te planten die er van oorsprong voorkomen. Er komt ook een hek te staan waar wandelaars doorheen kunnen; de faunapassage onder de Kempseweg door blijft intact.

2. LOGTSEBAAN, OISTERWIJK

Aan de Logtsebaan in Oisterwijk verwierven we twee lagergelegen, natte percelen waarop we dynamisch moeras gaan realiseren. Dynamisch moeras gaat onder meer

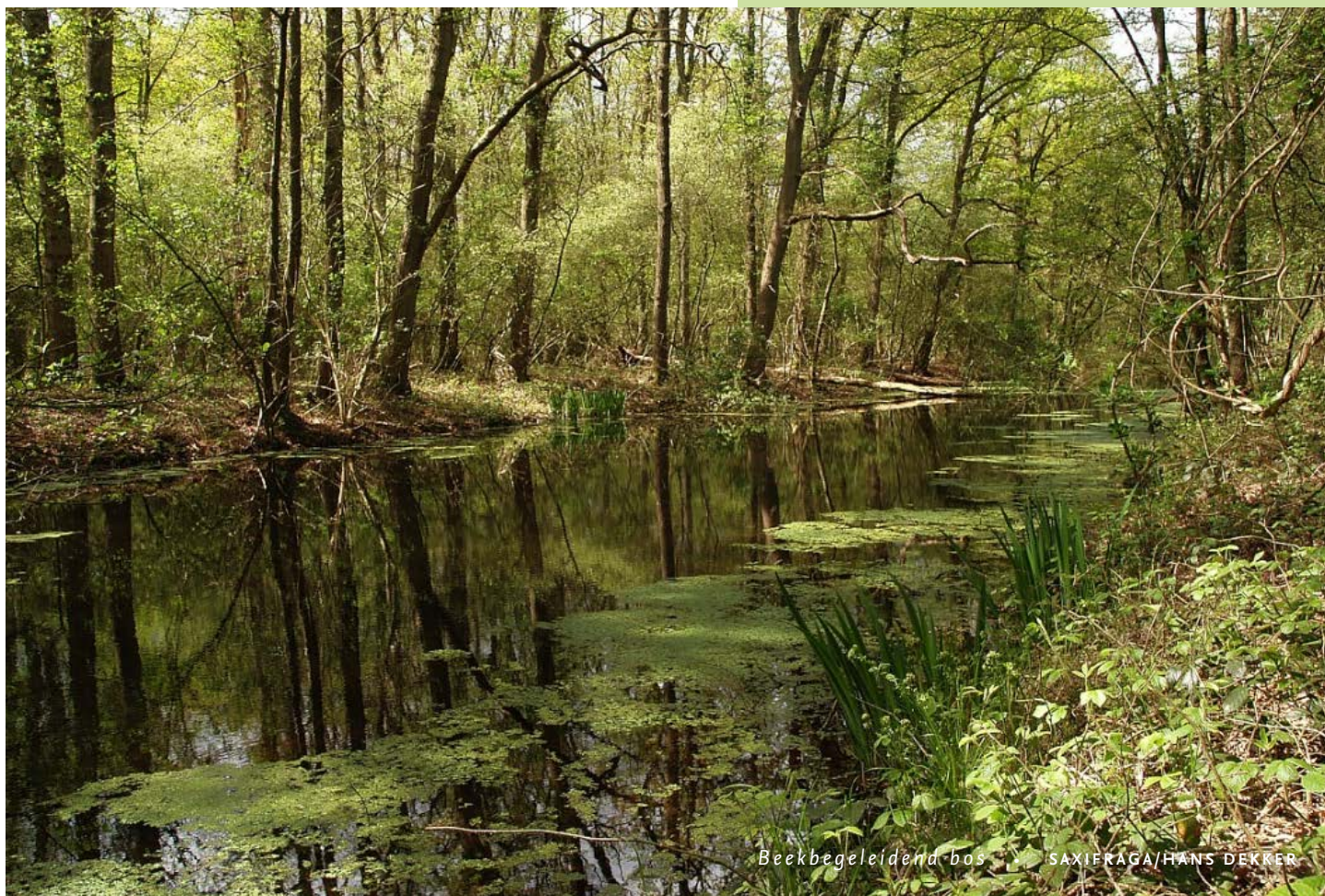
verzuring van de bodem tegen. Maatregelen die we hier willen treffen: het minder diep maken van de sloten, het zichtbaar houden van greppels en het gevarieerd afgraven van de percelen voor de nodige dynamiek in de gronden.

3. BEERSEVELD, OIRSCHOT

Aan de straat Beerseveld in Oirschot kochten we een perceel aan dat nodig is voor de ontwikkeling van het Spoordonkse watermolenlandschap (zie verderop in deze nieuwsbrief). Hier willen we de oude molenvloed in ere herstellen. Inmiddels zijn diverse onderzoeken naar de mogelijkheden in gang gezet, waaronder een hydrologisch onderzoek.

4. KATTENBERG, OIRSCHOT

De aankoop van grond aan de Kattenberg, ten westen van de Beerze, in Oirschot is bedoeld voor het creëren van een overgang tussen het natte beekdal van de Beerze en de hogere zandkop van de Kattenberg. De ambitie is om hier beekbegeleidend bos aan te leggen en zo een natuurlijke verbinding te vormen met de natuurgronden aan de zuidkant van de A58.

Beekbegeleidend bos | SAXIFRAGA/HANS DEKKER

De Beerze op Landgoed Baest • BERT VERVOORT

LANDGOED BAEST

Landgoed Baest, in particulier bezit, ligt tussen Spoordonk en Middelbeers in de gemeente Oirschot. Het 380 hectare tellende landgoed is zowel vanuit natuur- als cultuurhistorisch oogpunt van groot belang. Het bestaat afwisselend uit naald- en loofbos waar ook de Beerze doorheen stroomt. In het centrum liggen akker- en weidegronden, ook staan hier de (woon)gebouwen. Landgoed Baest is vrij toegankelijk voor wandelaars, met uitzondering van de onmiddellijke omgeving van het landhuis.

KERKELIJK EIGENDOM

Baest wordt voor het eerst genoemd in een akte uit 1225. Het land was destijds in handen van de Abdij van Berne. Wie na 1267 de rechthebbenden van Baest waren, is onduidelijk door – vermoedelijk – gebrekkig beheer door de Abdij. Wel is bekend dat de Abdij van Tongerlo eigenaar was tussen 1317 en 1590. Uit deze periode zijn veel oude pachtcontracten

bewaard gebleven. Binnenkort komen via het BHIC de oude registers voor het publiek digitaal beschikbaar. Bij de oprichting van nieuwe bisdommen vanaf 1559 werd Baest in 1590 toegewezen aan de Bisschop van Den Bosch. Na de val van die stad (1629) en de Vrede van Munster (1648) viel het goed onder de Raad van State. Deze verkocht Baest in 1659 aan rentmeester Pieter Schuyt van Walhorn. In 1773 kocht Johan van Bommel het landgoed van hem over. Het bestond destijds uit een herenhuysinge en twee boerderijen, De Eikehoef en De Beukehoef. In 1777 werden er nog twee boerderijen bijgebouwd: De Lindehoef en de Masthoef.

ADELLIJKE FAMILIE

In de 18e eeuw kwamen leden van de adellijke familie De La Court er wonen, waaronder Paulus Emanuel de la Court (1770-1848) en Lambertus Bernardus de la Court (1846-1866). Deze laatste heeft nog een grafmonument op de begraafplaats in Oostelbeers. Een van de dochters uit de familie De la Court, Cecilia, trouwde in 1896 met Johannes van de Mortel. Via dit huwelijk kwam Landgoed Baest in het bezit van de familie Van de Mortel die anno 2022 nog steeds de eigenaar is.

Dit perceel aan de Logtsebaan is eigendom van ARK • BERT VERVOORT

DE KAMPINA

De Kampina is een Natura 2000-gebied van ruim 1.200 hectare groot tussen Boxtel en Oisterwijk. Het predicaat 'Natura 2000' geeft aan dat het om een beschermd natuurgebied gaat. Het bestaat uit bos, heide en beekdalen; de naam 'Kampina' verwijst – in het Latijn – naar de Kempen.

PIETER VAN TIENHOVEN

Sinds 1929 is de Kampina grotendeels eigendom van de Vereniging Natuurmonumenten. Dat is vooral te danken aan de inspanningen van Natuurmonumenten-penningmeester Pieter van Tienhoven. Hij wist destijds grote delen van het gebied via vooral particulier geld aan te kopen.

VERBINDENDE SCHAKEL

In het westen van het gebied sluit de Kampina aan bij de Oisterwijkse Bossen en Vennen, in het oosten ligt het bijna vast tegen De Mortelen aan. 'Bijna', want het Banisveld (een natuurontwikkelingsgebied) moet beide gebieden gaan verbinden. Daarmee vormt de Kampina een belangrijke schakel in het aaneensluiten van natuurgebieden in Nationaal Landschap Het Groene Woud. Ten zuiden van de Kampina stroomt de Beerze, een middelgrote beek met een omvangrijk moerassig beekdal. Hier ligt

De blauwborst • DIRK EIJKEMANS

ook het moerasbos Smalbroeken met onder meer zwarte els, hop en kamperfoelie. Soorten als de blauwborst en de sprinkhaanrietzanger vinden het hier goed toeven. In de moerassen en graslandjes komen gagelstruwelen, beenbreek en zeggesoorten voor. ARK heeft eigendommen aan de Beerze en aan de nabijgelegen Logtsebaan om de natuurpotentie hier ten volle te benutten.

Zicht vanuit de Spoordonkse watermolen op het omringende landschap . ????

GEBIEDSONTWIKKELING SPOORDONKSE WATERMOLEN

**BIJNA TERUG VAN WEGGEWEEST:
WATERMOLENLANDSCHAP**

Naast natuurontwikkeling en het realiseren van ecologische verbindingszones is er nóg een aspect dat de activiteiten van ARK in Spoordonk kenmerkt: het versterken van cultureel erfgoed. Deze drie-eenheid komt terug in de gebiedsontwikkeling rond de Spoordonkse watermolen aan de Groote Beerze.

Hier werkt ARK samen met Molenstichting Noord-Brabant en Waterschap De Dommel aan de terugkeer van het aloude watermolenlandschap. Deze ontwikkeling werpt niet alleen een mooie blik op het verleden, maar is ook nuttig voor de toekomst, als oplossing om de gevolgen van klimaatverandering op te vangen.

ACTUELE THEMA'S

Het landschap rondom de Spoordonkse watermolen (een molen uit 1320) besloeg ooit enkele tientallen hectaren. Hier stuwde de molen het water eeuwenlang op waardoor de bovenstroomse gronden vochtig bleven. Een zogenoemde molenvloed (gronden rondom de watermolen) hield het water vast. Die functie hielp goed tegen verdroging en bood ook een oplossing bij piekafvoeren. Twee thema's die vandaag de dag, onder invloed van de klimaatverandering, zeer actueel zijn.

Vervolg op pagina 7

Vervolg van pagina 6

NATUUR EN WATER

De historische functie van de molenvloed is hier in de loop van de tijd grotendeels verdwenen door de aanleg van een waterkering. Met de gebiedsontwikkeling is nu alles erop gericht de molenvloed terug te brengen, inclusief authentieke watermolenlandschap-natuur. De waterkering blijft intact. Op dit moment voeren we daarvoor een uitgebreid hydrologisch onderzoek uit. Dat gebeurt onder strenge voorwaarden en in nauwe samenwerking met Waterschap De Dommel. De ontwikkeling biedt ook kansen voor waardevolle natuur. Want er zijn genoeg planten en dieren die goed op vochtige bodems gedijen. De kans is groot dat we hier zelfs oorspronkelijke maar nu bijna verdwenen plantsoorten terug gaan zien zoals lange ereprijs, zomerklokje en kleine valeriaan. En misschien trekt het watermolenlandschap ook bijzondere broedvogels aan zoals de blauwborst, kiekendief en de grote karekiet.

OVER DE ERFGOED DEAL

De gebiedsontwikkeling in Spoordonk is één van de projecten die voortkomt uit de Erfgoed Deal, een samenwerkingsverband tussen rijksoverheid, gemeenten, provincies en maatschappelijke organisaties. Zij willen erfgoed in gaan zetten bij het aanpakken van de klimaatverandering. In Brabant kwam zo het Erfgoed Deal-project [‘Watermolenlandschappen voor klimaatadaptatie’](#) van de grond, een initiatief van de Molenstichting Noord-Brabant, de provincie Noord-Brabant, Waterschap De Dommel en hun partners. ARK trekt de kar van de ontwikkeling rond de Spoordonkse watermolen.

Lange ereprijs 'doet' het goed in vochtiger gebieden • BERT VERVOORT

De watersnip • BERT VERVOORT

BIJZONDERE SOORT

DE WATERSNIP

De watersnip is een bijzondere vogel voor het Beerzegebied. Hoewel deze weidevogel hier zeldzaam is, is de watersnip er toch regelmatig te zien, vooral wanneer deze 'op trek' is om te overwinteren in West- en Zuid-Europa.

De watersnip heeft een zeer lange snavel en vertrouwt bij verstoring lang op zijn schutkleur. Maar niet té lang want hij zorgt dat hij op tijd weg is. Dan vliegt hij in een zigzaggende vlucht de lucht in terwijl hij een schorre roep laat horen. De baltsvlucht van een watersnip is opvallend: hij duikt in een schuine hoek omlaag waarbij hij zijn buitenste staartpennen spreidt. Door de merkwaardige vorm en de vibratie ontstaat daarbij een wat blatend geluid.

De watersnip broedt vooral in vochtig tot nat, zeer extensief gebruikt grasland dat ook kruidenrijk en rijk gestructureerd is. Ook in gemaaid rietland, liefst met wat modderige plekken, voelen watersnippen zich thuis. Op het gevarieerde menu staan insecten en hun larven, wormen, kleine kreeftachtigen, slakjes en spinnen. Soms eten watersnippen ook plantaardig materiaal (vooral zaden). Het zoeken naar voedsel gebeurt op de tast met de snavel in de bovenste laag van een vochtige of natte bodem.

KASTEEL TEN BERGH

DE VERDWENEN 'WATERBURGH' VAN SPOORDONK

In het dal van de Beerze, schuin tegenover de Spoordonkse watermolen, stond honderden jaren geleden het kasteelcomplex Huis Ten Bergh. Het kasteel is er al tijden weg, maar de omringende slotgracht is nog herkenbaar: deze ligt als een laagte in het bestaande weiland. In natte periodes staat hier – als een goed bewaarde afdruk – water in. Over de geschiedenis van deze 'waterburgh' valt veel te vertellen. Hein Elemans schreef er onder meer het volgende over:

'Hoewel er over de geschiedenis van vóór 1600 weinig bekend is, zal Ten Bergh nooit een groot kasteel zijn geweest zoals dat van Heeze (bij de Sterkselse Aa), Heeswijk (aan de Aa) of Stapelen in Boxtel (aan de Dommel). Een tekening van onbekende datum van J. Meerhout geeft een sterk geromantiseerde weergave van het kasteel. In 1825 tekende A.C. Brock vermoedelijk een natuurgetrouwere afbeelding. Daarop is een weinig kasteelachtig gebouw te zien, maar wel een zeer fraaie adellijke woning met grachten, bruggen en een poortgebouw. Dat wel.'

HEERLIJKHEID OIRSCHOT

'Ten Bergh stond op een eiland; de kronkels van het riviertje de Beerze werden benut voor de aanleg van een kasteelgracht. De geschiedenis van Ten Bergh begint in 1320 als Rogier van Leeftael de (halve) 'Heerlijkheid Oirschot' koopt van Wouter van Oirschot. Het ging om een gedwongen verkoop van de laatste lokale Oirschotse ridderfamilie. In de koopakte is al sprake van leengoederen waaronder de Spoordonkse watermolen, die altijd in 'heerlijk' bezit is geweest. Van 1410 tot 1649 was de (halve) 'Heerlijkheid Oirschot' in bezit van de familie Merodes. Historicus Jacob van Oudenhoven beschreef Huis Ten Bergh halverwege de 17e eeuw als een 'seer treffelyck huys onder Spoordonk, genoemd den bergh, omringhelt met fraye vijvers ende grachten ende eene levende Rivier, daer hy eenen Molen op heeft (...)'. Wegens schulden van de Merodes kwam het kasteel in bezit van de familie De Kort die ook de Heerlijkheid Hilvarenbeek bezat. In 1748 werd Maarten Cristiaan Sweerts de Landas de nieuwe eigenaar. Hij woonde niet in Huis Ten Bergh, maar in het andere kasteel dat Oirschot destijds rijk was: Kasteel Oud-Bijstervelt.'

Ten Bergh werd aan het begin van de achttiende eeuw gesloopt.

A.C. Brock tekende Huis Ten Bergh en liet daarmee geen kasteel maar wel een adellijke woning zien.

Het landschap bij Spoordonk • BERT VERVOORT

15 JUNI A.S.: GEBIEDSWANDELING IN SPOORDONK. WANDELT U MEE?

Op woensdagmiddag 15 juni 2022 verzorgt ARK een gebiedswandeling door het landschap rondom de Spoordonkse watermolen. Tijdens deze wandeling licht ARK toe hoe ze hier gaat werken aan de terugkeer van het aloude watermolenlandschap. Inwoners van Spoordonk zijn van harte welkom om mee te wandelen.

IN HET KORT

- Gebiedswandeling rondom de Spoordonkse watermolen onder leiding van ARK.
- Woensdag 15 juni 2022
- Van 16.00 – 18.00 uur
- Verzamelen: om 15.45 uur aan de Beerseveld in Spoordonk.

AANMELDEN GEBIEDSWANDELING SPOORDONK

Wandelt u mee? Meld u dan vóór 11 juni 2022 aan door een mail te sturen naar janneke.vanengelen@ark.eu o.v.v. 'Aanmelding gebiedswandeling Spoordonk'. U ontvangt geen bevestigingsmail retour. Zonder tegenbericht gaat deze wandeling altijd door.

VRAGEN STAAT VRIJ!

Heeft u vragen, opmerkingen of suggesties? Mail ze naar ARK-projectleider Ger van den Oetelaar: ger.vandenoetelaar@ark.eu.

Deze nieuwsbrief is een initiatief van het Beerzeberaad dat bestaat uit Natuurmonumenten, Provincie Noord-Brabant, Brabants Landschap, Waterschap De Dommel, gemeente Oirschot, Meijs Rentmeesterskantoor en ARK Natuurontwikkeling. Heeft u deze nieuwsbrief via-via ontvangen en wilt u deze voortaan rechtstreeks van ARK toegestuurd krijgen? Stuur dan een e-mail naar info@ark.eu onder vermelding van 'Aanmelden nieuwsbrief Kampina-Baest'. Wilt u zich afmelden? Dat kan eveneens via info@ark.eu onder vermelding van 'Afmelden nieuwsbrief Kampina-Baest'.